

Laca Tijdingen

België-Belgique
P.B.
1020 Brussel 2
1/1475

Driemaandelijks tijdschrift van LACA.
Geschied- en Heemkundige Kring van Laken

Jaargang 12 – Nummer 3 – maart 2001

Laken

Wapen van de Koninklijke
Residentie Laken
Koninklijk Besluit van 20 april 1857

Verantwoordelijke uitgever:
Leon Candau, Rode Kruislaan, 15, 1020 Brussel, tel. 02/268.69.58
Afgiftekantoor : 1020 Brussel 2

→ TEN GELEIDE ←

1. - BRAND IN KASTEEL VAN LAKEN

De Standaard - Vrijdag 2 februari 2001:

Een summier berichtje verwees naar de brand die de dag voordien in de vooravond was uitgebroken in de rechtervleugel van het koninklijk kasteel. De brandweer die snel ter plaatse arriveerde kreeg het vuur vrij vlug onder controle. Waarschijnlijk ontstond de brand op de plaats waar onderhoudswerken uitgevoerd werden aan het dak. Niemand werd gekwetst. Slechts een klein deel van het dak is vernield.

Tot hier de korte inhoud van het krantenbericht.

Deze gebeurtenis roept evenwel herinneringen op aan een veel grotere brandcatastrofe in hetzelfde kasteelcomplex. Gaat U even mee naar 1890, beste lezer ?

In de vroege namiddag van 1 januari 1890, terwijl het vorstenpaar in het Paleis van Brussel de nieuwjaarswensen van de regering in ontvangst nam, werd de vleugel van het kasteel volledig door het vuur vernield. Erger nog, juffrouw Drancourt, een gezelschapsdame van de koningin, kwam om het leven in het gloeiende inferno.

De vuurhaard onstond op de benedenverdieping waar het huispersoneel grote hoeveelheden water aan 't koken was op verschillende noodvuren. Kort voordien was een epidemie onder de paarden uitgebroken. De veearts van het paleis had voorgeschreven dat de dieren enkel gekookt water mochten drinken...

Op een gegeven ogenblik sloegen de vlammen van een van deze noodvuren over op de lambrisering. Vandaar verspreidde zich het vuur over het hele gebouw.

Werd er dan niet tijdig geblust ? Blijkbaar niet ! De brandweer kwam met meer dan een uur vertraging ter plaatse. De brand was reeds te ver gevorderd en blussen baatte niet meer !

Dit alles en nog veel meer werd uitvoerig beschreven in "Le Reveil" van 11 februari 1890 en daarna in de belangrijkste nationale kranten. De ramp deed zelfs veel stof opwaaien !

Het rapport van de politiecommissaris, die de volledige schuld van het onheil aan de onbekwaamheid en het gebrek aan waakzaamheid toeschreef aan de grenadiers van het wachtdetachement in het koninklijk domein, was vernietigend. Bij het verschijnen ervan in de pers wekte het grote verontwaardiging bij de militairen (La Belgique Militaire - 23 februari 1890). Generaal vander Stappen, bevelhebber van het 2de Militaire District richtte een pertinent schrijven aan de Minister van Oorlog waarin hij zijn manschappen verdedigde en in straffe bewoordingen de schuldaantijgingen van de Lakense politiecommissaris weerlegde.

Hij eiste zelfs het ontslag van hooggeplaatste ambtenaren. Een zeer gewaagde onderneming in een tijd waarin de tolerantiedrempels nog zeer hoog lagen.

De verspreiding van deze brief in de media lokte zelfs een interpellatie in de kamer uit. Na een bijkomend onderzoek kreeg deze "affaire" uiteindelijk haar beslag tijdens de kamerzitting van 4 maart 1890. De falende commissaris, maar ook Burgemeester Bockstaal die het rapport mede ondertekend had, werden in het ongelijk gesteld.

De recente calamiteiten zijn gelukkig niet van deze omvang. Kroonprins Filip en prinses Mathilde die momenteel in de linkervleugel van het kasteel wonen kwamen rustig de bluswerkzaamheden in ogenschouw nemen.

Na de brand van 1890 liet Koning Leopold II het kasteel volledig herstellen. Twee nieuwe vleugels werden eraan toegevoegd. Het is echter bekend dat de Vorst tot aan zijn dood zeer alert bleef voor brandgevaar. Je zou voor minder !

2. - EEN LAKENSE MUZIEKMAATSCHAPPIJ - L'ECHO DES FANFARES

Wie op een willekeurige avond het Gemeenschapscentrum Nekkersdal betrad werd ongetwijfeld al eens opgeschrikt door het oorverdovende geroffel van een naarstig repeterende majorettenband. Ook tijdens de talrijke braderijen die in Laken plaatsgrijpen, ziet men die kleurrijke groepen defileren. Een of meerdere brassbands zorgen ook wel tijdens die dagen voor muzikale animatie. Fanfares en harmonieën zijn eerder een zeldzaamheid geworden, helaas!

Volgens de heer Jules Dufrane, ooit gemeentesecretaris van Framerie in Henegouwen en samensteller van de "Annuaire musical de la Belgique" (vijf uitgaven), telde in 1880 Vlaanderen en gans Brabant samen 804 muziekmaatschappijen. Deze werden onderverdeeld in drie groepen: fanfares, harmoniekorpsen, symfonieën en zangkoren. In 1895 was dit aantal reeds opgelopen tot 895 eenheden.

Einde 19e begin 20ste eeuw beleefden de muziekmaatschappijen een glorieus periode. Het was de tijd dat er haast in elk dorp een kiosk prijkte op pleinen en in parken. Ook in Laken stond er op het Emile Bockstaelplein een mooie kiosk. Oude prentbriefkaarten bewijzen dat. Muziekuitvoeringen in open lucht trokken meestal een groot publiek aan.

De concurrentie was ook niet te onderschatten. In Laken bestonden er volgens J. Dufrane in 1890: 3 fanfares, 1 harmoniekorps en 1 zangkoor.

Vaak kwamen muziekmaatschappijen tot stand in de schoot van politieke formaties. Zo "De Zaaister" in Laken, die in 1910 door de plaatselijke Belgische Werklieden Partij opgericht werd. Dit korps trad op tijdens de één-mei-stoeten.

Na de Tweede Wereldoorlog stierf een groot aantal maatschappijen een zachte dood in de Brusselse Agglomeratie. In 1928 waren er nog 185 actief. In 1980 bleven er nog amper 30 over.

Waar zouden de archieven van de Lakense Muziekmaatschappijen gebleven zijn? Waarschijnlijk maken zij deel uit van privé-bezit. Wat graag zouden wij een uitgebreide studie aanvatten over dit onderwerp. Zonder evenwel over de onontbeerlijke documenten te beschikken blijft deze goede intentie bij wishfull-thinking. Elke informatie die door een of meerdere LACA-leden zal worden verstrekt zal met vreugde aanvaard worden. In afwachting publiceren we hierna een groepsfoto van een Lakens muziekkorps, "L'Echo des fanfares". Niets is ons hierover gekend. Met dank bij voorbaat zien wij uw eventuele reacties tegemoet !

3. - HERKENT U ZE NOG? LEERLINGEN VAN HET INSTITUUT MARIS STELLA... ZESTIG JAAR GELEDEN !

Begin 20ste eeuw bouwde de congregatie van "de Zusters van de Christelijke Scholen van Vorselaar" vier scholen uit in Brussel Stad. Ze bestaan vandaag nog, zij het dan aangepast aan de tijdsomstandigheden. Neder-Over-Heembeek : Instituut Leo XIII. Laken : Kristus Koning/Maria Assumpta op de Mutsaard. Maris Stella in de Félix Sterckxstraat en Regina Pacis op Verregat.

De hierna gepubliceerde groepsfoto werd geschonken aan de familie Joris Dillen (stichter LACA) door wijlen Mevrouw Mariette Luyckx, weduwe Stoffijn, waarvoor onze welgemeende dank. Zij baatten gedurende lange jaren het restaurant "Le Centenaire" uit op de hoek van de Jan Sobieskilaan en het Sint-Lambertusplein.

Op deze merkwaardige foto staat de ganse schoolbevolking van Maris Stella afgebeeld. Zij werd genomen tijdens het schooljaar $\pm 1937/\pm 1938$). Om praktische redenen werd de brede foto-afdruk opgedeeld in twee delen, links (A) en rechts (B).

Werden reeds geïdentificeerd op foto A : de tweede rechtopstaande volwassen persoon. Het betreft hier juffrouw Louise Slagmuylder (onderwijzeres). Zij was de zuster van de glaskunstenaar Jean Slagmuylder vermeld in een artikel van de hand van Joris Dillen en verschenen in het decembernummer 1994 van LACA Tijdingen. Wie herkent nog andere leraressen, leerlingen of ...zichzelf ?

Uw reacties worden met heel veel genoegen ingewacht.

4. - EEN VAN ONZE IJVERIGSTE KERNLEDEN HEEFT ONS VERLATEN

Mevrouw Hildegard Vermout-Verstraete, lid van het kernteam van LACA overleed op 9 februari jl. in Jette. Ik dank de bestuursleden van onze heemkundige kring die de uitvaartdienst bijwoonden in de Sint-Martinuskerk in Meise op vrijdag 16 februari.

In deze aflevering vindt U het laatste artikel dat zij voor LACA schreef.

Leon Candau
Voorzitter

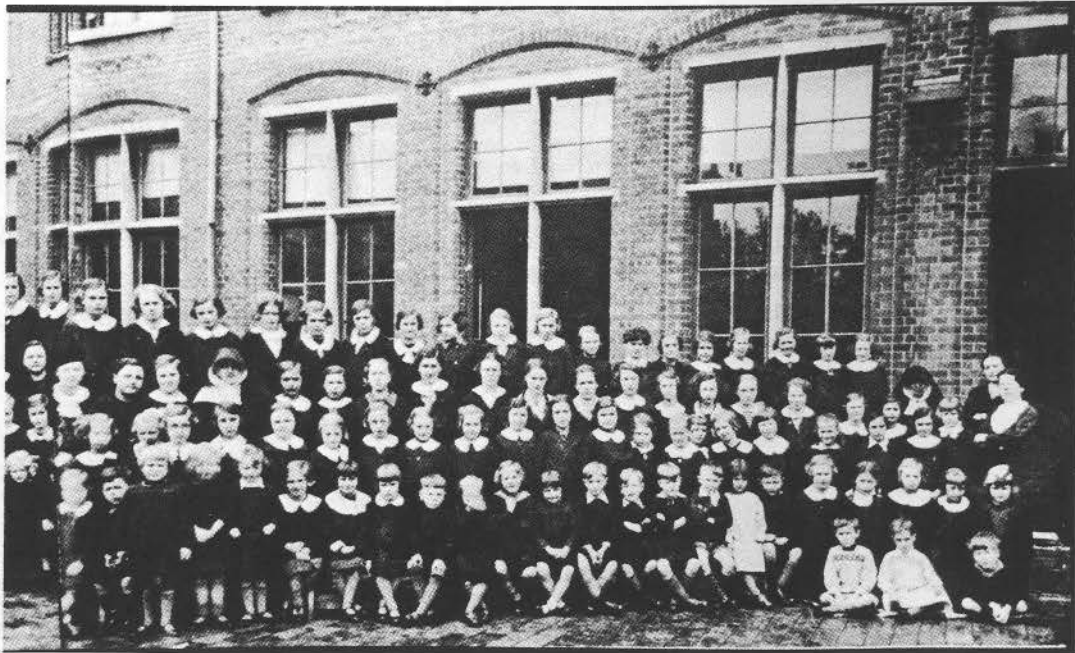

"L'Echo des Fanfares", originele foto bij Mevrouw Bourgoing

SCHOOLBEVOLKING INSTITUUT MARIS STELLA

A.- Groepsfoto links

B.- Zelfde groepsfoto rechts

OUDE FOTO'S SPREKEN OVER DE OORLOGSTIJD VAN DE RIJKSNORMAALSCHOOL

Voor het speelplein van de kleuters had de bestuurster, mevrouw Jodogne, een draaimolen aangekocht.

Foto (1) dateert van 31 augustus 1939, juist voor het hervatten der lessen. De prent is om twee redenen interessant. De kijker ziet de kleine carroussel waar, tussen de opening der gordijnen, één kinderfietsje te zien is en juffrouw Michielsens. Angèle Galle staat opzij te kijken. En achter de molen bemerkt men de bouwwerken die nog werden voortgezet tot 1942.

Maar België was, sedert 26 augustus, overgegaan tot geleidelijke mobilisatie. Enkele dagen later, in september, werd het fietsje, samen met het andere speeltuig op de molen, gestolen. Toen liet de directrice de beroofde kermismolen afbreken en weghalen.

* * * * *

De volgende zinnen, uit een tekst van 23 december 1939, regelen de verantwoordelijkheid in geval van mobilisatie en oorlogshandelingen. Erbij werd een formulier gevoegd, met het verzoek het ondertekend terug te sturen. Zo ging de vader akkoord dat zijn dochter, als inwonende leerling, de lessen in de instelling bleef volgen.

Tijdens de oorlog werd soms les gegeven in de kelders, die ingericht waren als schuilplaatsen met klaslokalen.

. . . , *Mijnheer*

De noodige schikkingen werden getroffen opdat, zelfs in geval van algemeene mobilisatie, alle onderwijsinstellingen open zouden blijven.

Wat het internaat betreft, zouden slechts die inwonende leerlingen gehouden worden, waarvan de ouders, nu reeds, schriftelijk verklaren dat zij zulks wenschen en dat zij het bestuur ontslaan van alle verantwoordelijkheid in verband met de gevolgen van oorlogsfeiten.

Het hoeft niet gezegd te worden dat de leeraren, het ondergeschikt personeel en ik zelf alles in het werk zouden stellen opdat het leven op school even kalm en veilig zou doorgaan als in gewone tijden,

(get.) M. Jodogne

* * * * *

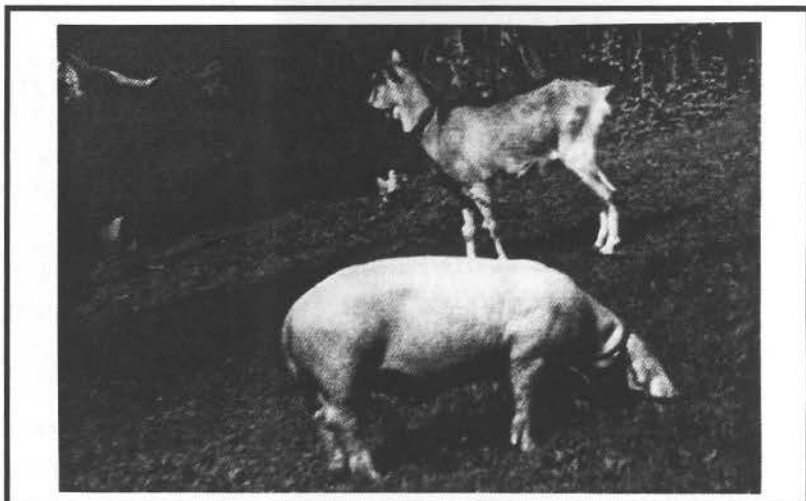
Foto (2) heeft ook iets te vertellen. Het gezelschap werd gekiekt op 9 mei 1940, de dag voor Hitler-Duitsland onze grenzen overrompelde.

1.- Paardenmolentje

2.- Vieruurtje ... 9 mei 1940

3.- Kleine zoo, geitje en
varkentje ...

Volgens een schrijven van het Ministerie van Onderwijs waren de inwonende leerlingen verplicht in het internaat te blijven op de dag van Onze-Heer-Hemelvaart (9 mei). De bovengenoemde bestuurster Jodogne, de econome Hommelen en alle studiemeesteressen wandelden die dag, met hun 350 inwonende leerlingen, naar de Lakenbrug over het Kanaal van Willebroek. Daar stapten zij op de *bateau mouche*, die vertrok aan het monument van de Arbeid, en naar Kapellen-op-den-Bos voer.

Zij namen in een taverne een warme maaltijd, vermaakten er zich in de tuin en aten als vieruurtje hun meegebrachte boterhammen op met een kop koffie. Jw Hommelen (met hoed) zit als eerste links, mw. Jodogne (met hoed) als tweede. De volgende dag was het oorlog.

* * * * *

Foto 3 is de getuigenis van de kleine zoo in de parkachtige tuinen van de K. Bogaerdstraat; naast konijnen, kippen en haan, verbleven er een tijdje een geit en een varken, en dit tot groot jolijt van de kinderen. Gustave, een vakman verbonden aan de instelling, had geit en varken gewonnen en aan de school geschonken.

* * * * *

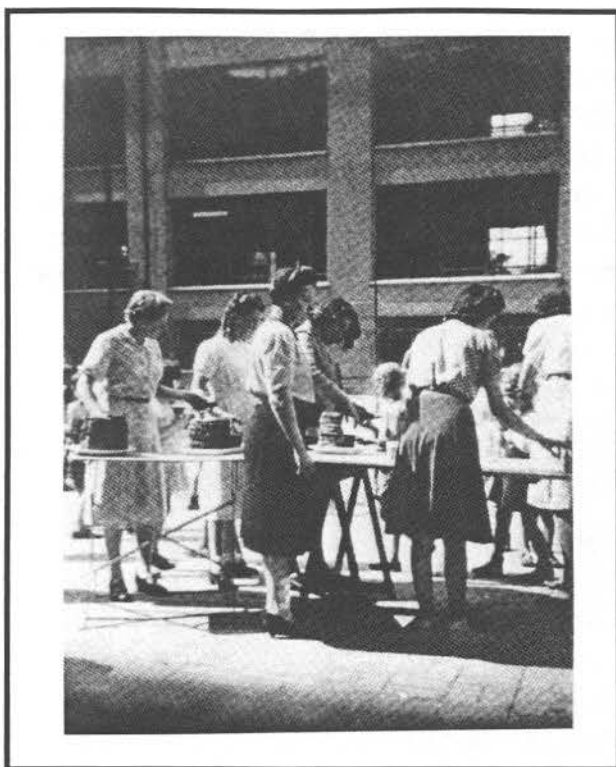
Waren alle leerlingen met vakantie, dan richtte 'Winterhulpactie' in de school zomerkampen in. De studiemeesteressen moesten sommige kinderen ontluizen, en alle kinderen dagelijks naar een openluchtschool achter de Japanse Toren brengen. Eenmaal teruggekeerd, kregen de gastjes een vieruurtje: een boterham met siroop en een kop melk. Na het beëindigen van anderhalve maand vakantiecamp, werd het schoolcomplex gedurende veertien dagen ontsmet. (foto 4).

* * * * *

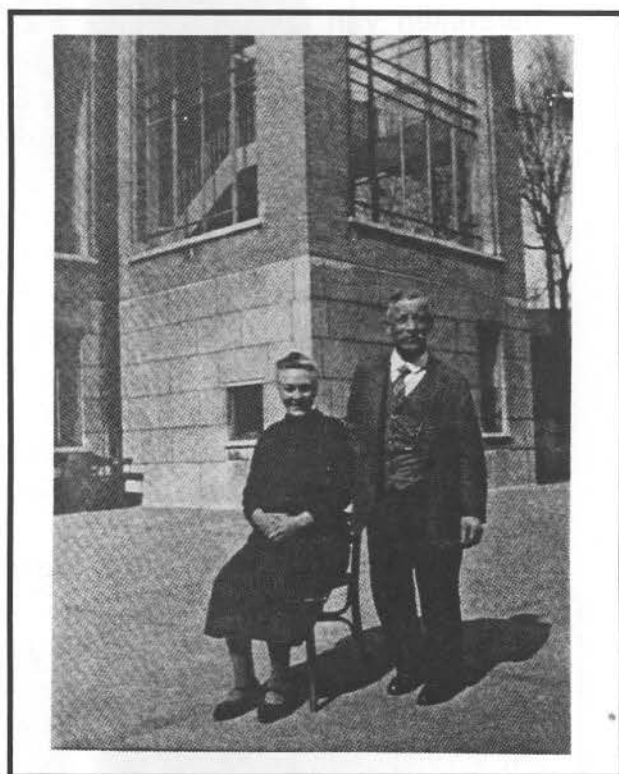
Foto 5 is gedateerd 4 april 1943 met het commentaar op de achterkant :: schoolbanken aangevoerd in oorlogstijd. De maker van de foto ervaarde dit gebeuren als zeer ongewoon. Ze maakte gebruik van het aprilzonnetje om personeelsleden vast te leggen, terwijl zij de banken uitprobeerden. Let op het sierlijke ijzerwerk. Die banken stonden op de zolder. Zij hadden dienst gedaan in de afgebroken Albert I-paviljoenen die in de tuin verspreid hadden gestaan. Bij het in gebruik nemen van de nieuwe gebouwen, kant K. Bogaerdstraat in het schooljaar '42-'43, werd ook nieuw meubilair geleverd. De Duitsers gaven het bevel de zolder te ontruimen en de banken kwamen netjes op een rij op de speelplaats terecht. Hoelang ze er bleven vertellen de bronnen niet. Maar na de oorlog verhuisden ze naar scholen die door het von Rundstedt-offensief waren geteisterd.

Herkenbaar zijn hier van links naar rechts: Irene Vanderpoorten, Madeleine De Laet, Marie-Josée De Laet, Palmyre De Swaen en de nieuwe econome Mej. Melot.

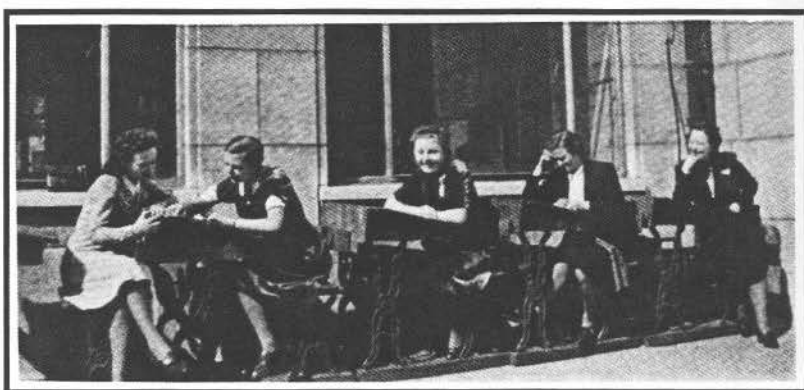
* * * * *

4.- Ontsmetting schoolcomplex ...

6. - Eerste huisbewaarders ...
echtpaar Marie en Edward

5. - Schoolbanken aangevoerd in oorlogstijd ...

Het echtpaar, Marie en Edward, poseerde in 1943 op foto 6. Zij waren de eerste huisbewaarders geweest van de Staatsnormaalschool, toen gehuisvest in de Goudbloemenstraat, 94 of Chrysantenstraat, 26. Voordien woonden zij er al, omdat zij huispersoneel waren bij de familie Cardon die op het kasteel met domein woonde. Dit domein was door de Staat in 1913 aangekocht om er de Vlaamse sectie van de Berkendaelnormaalschool in te richten. In de prent zit de melancholie van het verdwenen park, ééns het werkgebied van Edward, dat is ingepalmd door moderne, hoge gebouwen.

* * * * *

In mei 1945 was de oorlog ten einde (foto 7). Bestuurster Jodogne, die haar functie opnieuw kon waarnemen, had haar directiewoonst in de Kunstenaarsstraat ter beschikking gesteld van joodse ex-gevangenen, om te herstellen van hun ontberingen. Ze verbleven daar tot hun familie in Nederland werd gevonden, en ze konden worden gerepatriëerd.

De bestuurster had aan de voorlaatste klas of 3de Normaal onderwijzeressen gevraagd, om in hun vrije tijd de mensen gezelschap te houden en hen wat op te vrolijken. Foto 7 toont enkelen van de klas, met de gasten in de schooltuin. (foto en toelichting Louise Draps).

* * * * *

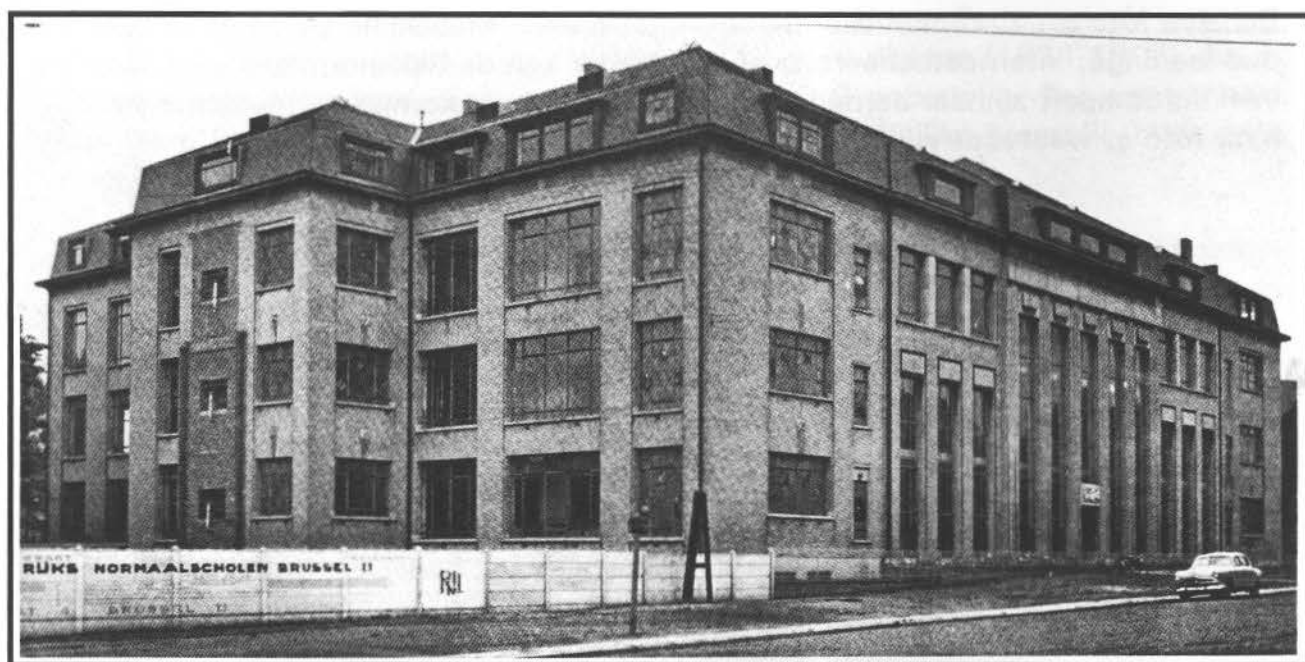
De nieuwe hoofdingang aan de Karel Bogaerdstraat is opengesteld in 1942. Fotograaf Levan kreeg de opdracht van M. Jodogne en M. Melot foto 8 te maken ten behoeve van de eerste naoorlogse prospectus van 1947.

Men stelt vast dat alle inlichtingen over de instelling waren geschilderd op de witte betonplaten. De letters "RIJKSNORMAALSCHOOL" waren nog niet geplaatst hoog boven de hoofdingang. Het logo RNL in cirkel is bedacht door de Lakense kunstschilderes en lerares van 1940 tot 1955, Virginie Cockelberghs. Dat logo werd ook aangebracht op het uniform en de schorten der normalisten, het serviesgoed en de papieren servetten van de eetzaal.

Het archief bevat ook een postkaart van omstreeks 1956, door fotograaf Nels gekiekt. Naar aanleiding van Expo'58, werd de straathoogte van de Bogaerdstraat en Kunstenaarsstraat gewijzigd om beter aan te sluiten aan de Emile Bockstaellaan. Vroeger reeds waren de bassins van de Prins Karelsquare en Prins Leopoldsquare, die met elkaar in verbinding stonden, gescheiden; ook de loop van de Maelbeek werd gewijzigd. Ook werd de Chrysantenstraat verbreed en afgebogen naar de K. Bogaerdstraat. De instelling verloor door die aanpassingen terrein, wat gecompenseerd werd door het plantsoen van de Prins Karelsquare aan de school toe te wijzen. De straatstenen werden omstreeks 1956 bekleed met bitumen en er kwamen tegels op het voetpad.

7. - Groep onderwijzeressen 3de Normaal-klas
te midden van Joodse ex-gevangenen

8. - Hoofdgebouw RIJKSNORMAALSCHOOL LAKEN

M. Minner, de architect van het complex, had, volgens het contract, alleen zeggenschap over de wijzigingen aan de gebouwen tot aan zijn dood. De afsluiting Chrysantenstraat tot aan de lage gebouwen met drie ingangspoorten, wat de opslagplaats was der Belgische steenkolen voor de stokerij, is nog onder zijn leiding geplaatst. Minner weigerde verdere medewerking voor de afwerking, omdat de uiterste ontworpen linkervleugel met o.a. toneelzaal en mooie ingang niet werd gebouwd. Was dit er gekomen, dan kon men bij regenweer, door het hele gebouw rondlopen, zonder nat te worden. Voor de hoofdingang van het gebouw, Bogaerdstraat, had een terras met arduinen deksteen moeten komen, met aan beide kanten een arduinen trap, die langs het gebouw naar de lagere gedeelten zou afdalen. Van de nood een deugd makend, hebben de directrice en de econome op eigen initiatief dan hun vakpersoneel 'tijdelijke' oplossingen doen aanbrengen: trap aan de ingang, een tuintje met bloemen, de witte betonplaten, het groene poortje der lagere school.

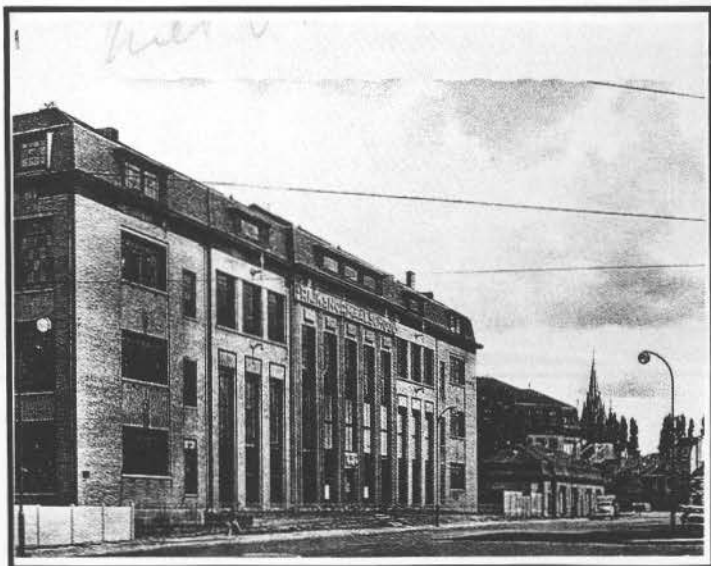
Na de dood van M. Minner heeft men de hoofddeur, de ingang en het brandglas van Ferdinand Crickx (dat men nog ziet op de foto) veranderd, niet in de geest van de Minner-plannen. Wanneer zullen het gebouw van 1938-1942 en de afsluitingen definitief afgewerkt raken ?

De Nels-kaart bevat niet-gedateerd commentaar van mej. Melot, die in de uitoefening van haar nieuwe functie werd geassisteerd door M. De Laet, oud leerlinge van de school. De postkaart kocht mej. Melot in de dagbladwinkel aan het Lakense kerkhof. Op de foto staan nu de letters boven de hoofdingang. In het commentaar leest men dat deze prentbriefkaart zeker niet mocht verloren gaan, omdat ze niet meer werd herdrukt. De kaart moest dienen om de Engelse bezoekers te helpen het woonhuis en het gebouw te vinden.

Nota

Behalve foto nr. 7, komen alle foto's uit het archief Madeleine De Laet. Zij was oud leerlinge, Internaatbeheerster en Beheerder van de Rijksnormaalschool. Met veel liefde heeft zij haar beroep uitgeoefend. Van haar komen de toelichtingen bij haar foto's, waarvoor wij haar zeer dankbaar zijn.

H. Verstraete
m.m.v. M. De Laet

Prentbriefkaart

IN MEMORIAM : Hilde Verstraete, echtgenote P. Vermout

Mevrouw Hildegard Verstraete werd geboren op 9 september 1938 in Koekelberg. Na het behalen van haar humanioradiploma trok ze naar de Gentse Rijksuniversiteit waar ze promoveerde tot licentiate in de Geschiedenis.

Amper 22 jaar oud werd ze opgenomen in het lerarenkorps van de Lakense Rijksnormaalschool. In de loop van haar drieëndertigjarige loopbaan bij dit instituut zou ze eveneens het vak geschiedenis doceren in het Koninklijk Atheneum, gehecht aan dezelfde campus.

Hilde bezat een zeer geëngageerde persoonlijkheid. Niet te verwonderen dat zij zich daadwerkelijk ging inzetten voor het oudleerlingenblad van de school, dat verscheen onder de naam van "De Gazet van Laken", eerst als redactielid en daarna gedurende een zeer lange periode als hoofdredactrice. Aan deze taak kwam pas een einde toen ze in 1993 met pensioen ging.

Gesproten uit een familie gericht op culturele waarden is haar lidmaatschap van de Raad van Beheer van het Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel haast een vanzelfsprekendheid.

Nog tijdens haar "actieve" onderwijsperiode trad ze ook toe tot de kerngroep van LACA, de Lakense Geschied- en Heemkundige Kring die in 1989 boven de doopvont werd gehouden. Al die jaren vervulde zij in de schoot van de vereniging een vooraanstaande en, het mag gezegd, een onmisbare rol. Toen tijdens de beginperiode van LACA het trefwoord "tentoonstelling" viel was zij de eerste om een initiatief te nemen. Het werd een tentoonstelling rond een van haar geliefkoosde thema's, namelijk de figuur van Karel Bogaerd, naar wie in 1911 de straat werd genoemd waar de hoofdingang van het Hoger Pedagogisch Instituut is gelegen. Karel Bogaerd was een Vlaams Liberale dichter (1834-1907) die in Laken woonde en verdediger was van het officieel onderwijs. Ter gelegenheid van deze tentoonstelling schreef ze zelfs een voortreffelijke biografie over deze man, vrucht van een zeer lange voorstudie.

Gedurende twaalf jaar hield zij in de schoot van de LACA-vereniging de notulen bij tijdens de studie- en werkvergaderingen. Bovendien stelde zij 32 artikels samen over diverse heemkundige onderwerpen. Zij was steeds op zoek naar nieuwe en originele thema's. Ze hield van Laken en haar specifieke band met de oude, door Brussel geannexeerde gemeente, gaf haar hiervoor de nodige impulsen !

Stilaan werd Hilde de spilfiguur in de vereniging. Meer nog, haar minzaamheid en schoonmenselijkheid, haar geduld en haar ervaring met de geschiedenisbeoefening maakte ontegensprekelijk het ganse team enthousiast !

"Een vrouw blijft ook nog moeder en huisvrouw"...vertrouwde ze me soms toe wanneer ze in tijdnood verkeerde. Toch wist ze die hoofdopdracht en verenigingsleven met brio te combineren !

Hilde overleed schielijk op 9 februari 2001.

Langs deze weg bieden wij haar echtgenoot, haar kinderen en verwanten onze welgemeende gevoelens van medeleven aan in het verdriet, veroorzaakt door het plotse gemis van haar aanwezigheid.

Wij van LACA, we hielden zielsveel van haar! Ook wij zullen haar missen. Ze is nu op weg voor een lange, lange reis. Onze gedachten begeleiden haar en we zijn er zeker van dat ze, af en toe, nog wel eens achterom zal kijken om te zien hoe het nu verder gaat!

Adé Hilde... "good friends never die!"...

Verscheidene bestuursleden van onze heemkundige kring woonden de uitvaartdienst bij die plaats vond in de Sint-Martinuskerk in Meise op vrijdag 16 februari.

L. Candau

Of droom ik, en is 't nacht,
of ben je werkelijk heengegaan?
Ik ontwaak, en 't is hoog dag, en ik besef
zoveel had ik je nog te vertellen,
zoveel wou ik je nog vragen,
zoveel zouden we nog samen doen,
te jong, te snel ging je bij ons vandaan.

Afscheidsgroet van dochter Els

Dag Leon,
Mierby de verbeende
sekte.
Ik ga akkoord met uw
indeling.
Om het verslag met ik
drazen doe.
Dere week was het thuis
veel drukken dan anders, zodat
het LACA-verslag ont late
aan bod kon komen.
Beste groet,
Hilde

Haar laatste briefje

AFSCHEIDSGROET AAN HILDE

**Nog weidse horizonten in 't verschiet
Gedurig in de weer, door plicht gedreven
De hemel helderblauw, geen wolk verried
Het nakend einde van je rijke leven !**

**'t Genootschap LACA, kwetsbaar schrijversgild
Kijkt moedeloos naar d'aangerichte schade
En handenwringend, innerlijk verstild
Slaat met een bang gevoel de toekomst gade !**

**Je minzaamheid won gans de vriendschaar
Begeestering voor Laken, ijd'rig speuren
Zij maakten je tot spil, bemiddelaar !**

**Voortaan zal eerbied voor je levensdrift
Als reine anjelieren blijven geuren
Erkenning voor altijd in 't hart gegrift !**

Leon CANDAU
Voorzitter LACA

LAKEN OUD EN NIEUW : DE LAKENBRUG

Heden ten dage spreekt men van de Lakenbrug.

Afgaand op de afdruk van een ets uit 1793 bestond er in die tijd één enkele brug te Laken. Het is niet altijd zo geweest. Want de geschiedenis van de Lakenbrug, in 't enkelvoud of in 't meervoud, is nauw verbonden met de geschiedenis van het kanaal van Willebroek.

Ter herinnering in 't kort :

Tot de aanleg van het kanaal werd besloten onder de regering van Filips de Goede. Die beslissing werd bekrachtigd door Maria van Hongarije, landvoogdes van de Nederlanden, in 1555. Een van de promotoren van de modernisering van het kanaal was Jean de Locquengien (1515-1574), burgemeester van Brussel ten tijde van de inhuldiging in 1561. Zijn standbeeld siert met vele andere het plantsoen van de Kleine Zavel.

De houten brug die tot in 1823-1824 de beide oevers van het kanaal verbond te Laken werd toen vervangen door een ijzeren brug. Deze moest in 1880 de plaats ruimen voor twee ijzeren bruggen. Toen in het begin van de eeuw onder de regering van Leopold II tot een nieuwe modernisering van het kanaal werd besloten werden twee ophaalbruggen gebouwd, één stroomopwaarts van de Koninginnelaan in 1904 en één stroomafwaarts van de Koninginnelaan in 1905. Beide bruggen werden gemoderniseerd in 1934/1935. Zij werden opgeblazen op 17 mei 1940 door de B.E.F. (British Expeditionary Force) wegens invasie van ons land door het Duitse leger in mei 1940. Deze twee bruggen werden niet wederopgebouwd. Een voorlopige brug werd gebouwd ter hoogte van de Koninginnelaan en zal in werking blijven tot in 1950. Begin vijftigerjaren werd beslist één enkele nieuwe brug te bouwen die thans nog bestaat. Aangetast door de tand des tijds heeft zij de jongste tijd grondige herstellingswerken ondergaan.

Wat een gedaanteverwisselingen in het verloop van twee eeuwen !

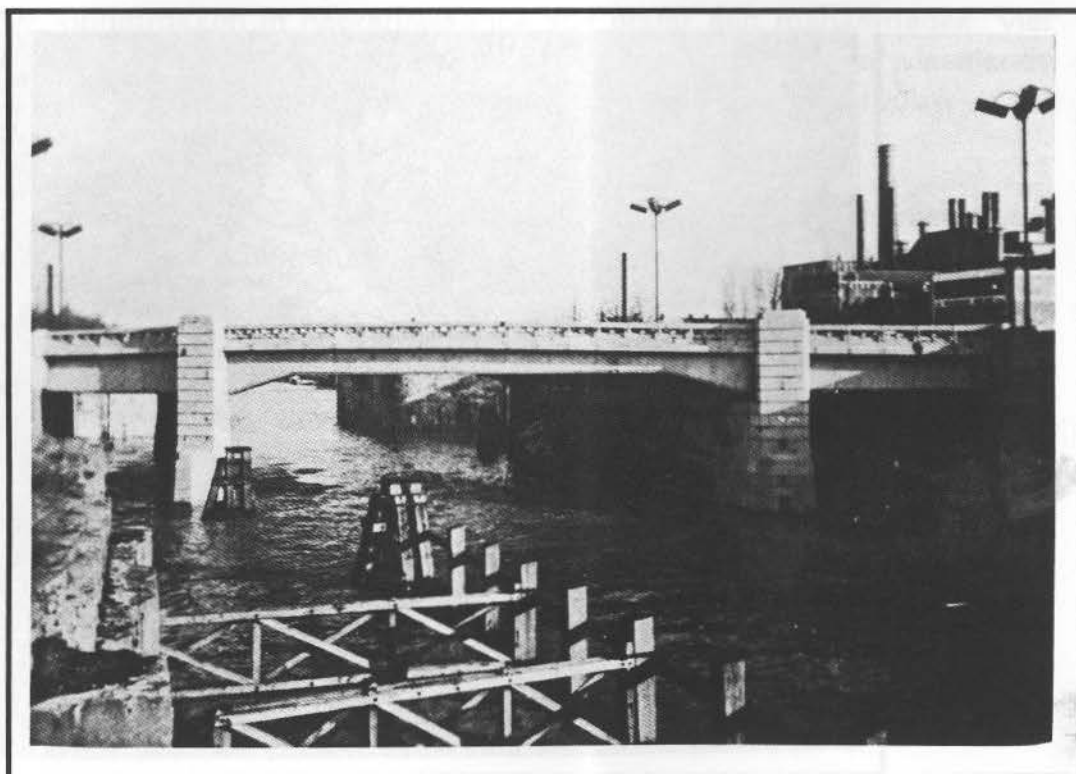
DE SINT ANNA KAPEL

De Sint Annakapel werd in 1616 door Willem van Blitterswijck gebouwd in primaire barokstijl en bekroond door een elegant klokkentorentje. In het begin van de eeuw kon men aan de voet van deze eerbiedwaardige kapel het karretje van een roomijsventer genaamd "chez Jean" aantreffen. Op een mooie zomerse zondag - vermoeden wij - werd hij daar gefotografeerd te midden van zijn klanten..

Een engelenkopje boven de toegangsdeur van de kapel, waarop de naam van Sint Anna gegraveerd staat, waakt over deze plaats. In de 17e eeuw maakte de Infante Isabella van Spanje er een pelgrimsoord van. In die tijd schreef men inderdaad min of meer miraculeuze eigenschappen toe aan de waterbron die op een paar passen van de kapel opborrelt.

Lakenbrug 1793

Lakenbrug 1951

Sint-Annakapel 1904 (schoolkinderen ... ijskarretje ...)

Sint-Annakapel nu ...

Ter herinnering aan Christus draagt de fontein als naam "De vijf wonden" en spuit zij haar water uit vijf monden

Tegenover de kapel loopt de Sint Annadreef die beplant was met vier rijen lindebomen en waarlangs de zeer godsvruchtige Isabella en de pelgrims aankwamen.

De fontein en de kapel hebben weerstand geboden aan de tand des tijds dankzij restauratiewerken. Thans ziet de kapel aan haar voet nog enkel het spektakel van het voorbijrijdend autoverkeer en de zeldzame wandelaars.

HET SPOORWEGSTATION

Het oude station, gelegen aan de Kerkeveldstraat, werd ingehuldigd in 1880. Maar reeds op 20 februari 1872 was er een halte geopend ten gerieve van de reizigers. Dit station bevindt zich op het traject Brussel-Gent via Dendermonde dat reeds in 1856 in bedrijf was genomen door een concessiehouder van spoorwegen "Dender en Waas".

Later werd deze lijn zelfs gebruikt voor verbindingen tot aan de kust Gent-Oostende.

In de folder "De Brusselse stations", uitgegeven door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met de medewerking van Thierry Demey, lezen wij dat het hoofdgebouw, opgetrokken in neorenaissance stijl onder een mansardedak, vier gevels omvat, gebouwd in metselwerk in gemengde orde met afwisselende steenlagen in geelachtige zandsteen en rode baksteen. De onderbouw werd uitgevoerd in blauwe hardsteen.

In dit gebouw bevonden zich de lokettenzaal, de wachtzaal en de administratieve diensten. Een beglaasde galerij en twee overdekte trappen gaven toegang tot de perrons.

De perrons zelf waren beschermd door een glazen afdak gedragen door een ijzeren en stalen constructie in karakteristieke art nouveau stijl.

Tot in 1982 heeft dit station dienst gedaan voor reizigersvervoer. In dat jaar werd het metrostation "Bockstael" ingehuldigd dat thans één geheel vormt met het spoorwegstation dat aldus enkele honderden meters verplaatst werd.

Het oude station van Laken is thans een beschermd monument en zou in een nabije toekomst dienstig kunnen zijn als ontmoetingsplaats voor de omwonenden.

Spoorwegstation LAKEN 1920, symfonie in ijzer en glas

Spoorwegstation LAKEN 1982

Alle illustraties bij dit artikel uit verzameling D. Van Kriekinghe

"BOCKSTAELSE MAEGDEN", EEN LAKENSE STUDENTENKRING JUBILEERT

Sedert decennia zetten vele afgestudeerden van het Koninklijk Atheneum, Karel Bogaerdstraat, hun studies verder aan de Vrije Universiteit van Brussel (VUB) te Etterbeek.

De vroegere klasgenoten ontmoetten elkaar daar eerder toevallig in de gangen of in het restaurant van de universitaire campus. Sommigen onder hen vormden echter een hechte groep en lieten zich door het studentikoze verleiden. Zij namen deel aan de jaarlijkse "*St Vé-stoet*" ("Saint Verhaegen"). Zo broeide de gedachte om, op die dag, ook een bezoek te brengen aan hun vroegere school en dat is tot heden een traditie gebleven.

Na verloop van enkele jaren ontstond daaruit het idee om een kring op te richten. Zo moest het elkaar in groepsverband terugzien zich niet beperken tot die ene dag op 20 november.

Op een vrolijke avond in de *Relais* te Laken, hoek Kunstenaarsstraat en K. Bogaerdstraat, het vroegere stamcafé van leerlingen van het atheneum, werden bij pot en pint de "statuten" van de kring "officieel" ondertekend door de stichtende leden. Eerst nog op bierviltjes, werden zij naderhand heus gearchiveerd bij het *Brussels Studentengenoodschap* (B. S. G.) . We schrijven 10 december 1980. De *Bockstaelse Maegden* (de BM) waren geboren. Voor die naam hadden de stichters zich, na wat pintjes goudgeel gerstenat, laten inspireren door de Vestaelse Maegden, maar daarvan was ik geen getuige. Als clubkleuren werden wit en lichtblauw gekozen, kleuren die ook voorkomen in het wapenschild van Laken.

De BM zou zich altijd van de andere "regionale kringen" op de VUB onderscheiden door zijn bijzondere karakter. Of kwam het door het clublied "*O May TéTé*" waarvoor de inspiratie bij een Ethiopische regendans zou liggen, of was het door het feit dat de cantussen steevast op elke laatste donderdagavond van de maand in de *Relais* zouden plaatsvinden. De gezellige, huiselijke, warme sfeer van het café droeg onweerstaanbaar bij tot de vriendschappelijke band tussen de leden. Ook de stamgasten werden steeds bij de cantus betrokken. De kring is qua ledenaantal nooit groot geweest en de doop is, vergeleken met andere studentenkringen, altijd "braaf" gebleven. Maar net die gemoedelijkheid stond garant voor een knusse sfeer die op veel sympathie van buitenstaanders kon rekenen. Een tijdschrift, "*De Laetste Maegd*", verschijnt geregeld.

Het overlijden van Albert, de waard van de *Relais*, kwam als een zware klap voor de kring. Paulette, zijn weduwe, hield het café verder open tot ook zij zich genoodzaakt zag het over te laten aan anderen. Het was alsof de kring zijn thuis had verloren. Hij ging op zoek naar een nieuw onderdak en heeft dat gevonden in het gezellige *St.-Anneke* in de St.-Annadreef.

Dit jaar viert de kring onder het kersverse bestuur zijn 20ste verjaardag. Wat een eer met al die *Bockstaelse Maegden!*

Laken, 10 december 2000

Johan Vermout
pro-senior BM 1992-93
1994-95

Sedert meer dan 15 jaar organiseert het B.S.G. op de VUB een Vrijzinnig Zangfeest. Dit feest, dat in de aula plaatsvond en na verloop van jaren is uitgroeid tot een uit de kluiten gewassen manifestatie, wordt door wel 1000 zingende toeschouwers bijgewoond. Het is de bedoeling dat de deelnemende kringen eigen geschreven liedjes brengen en zo hopen de hoofdprijs in de wacht te slepen. De BM heeft in 1996 hieraan deelgenomen met de volgende tekst, waarvan Johan Vermout de auteur was, op een bestaande melodie.

on de Plac' Bockstael

melodie : Das Bickbeerenpflücken

tekst : jo

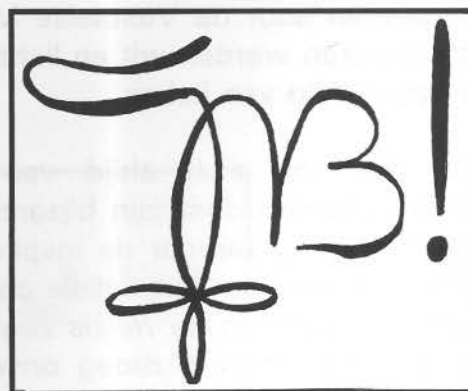
'k was ouver 't lest in Loeke, ket
't was nen iele kaaven dag,
veu ne frit neffe de Loekemet,
woe da'g altaaid good zaait veu ne lach
on de plac' Bockstael (3X)

'k ging op zeuk vie gooje companie,
vi 'n gooi fars of zwanzeraai,
'k vroog 'n schuun maske: "wo vin'k da' d'ie?"
want ge wet ek zen d'er geire baai
on de plac' Bockstael (3x)

"Chez Albeir got doe notoo,
Le Relais zuu noemt da stamenei,
'k Zweir et, 't es nieveranst zuu goo
't es just ne cantus, wacht 'k kom mè aa mei"
on de plac' Bockstael (3x)

't Woeren d' er van de VUB,
't es vreemd ze zaain allemool nog Moegd,
en ze zingen van O MaY Tété
Amai, 'k zit ie zeiker nog tot mergevreug
on de plac' Bockstael (3x)

Da'd em'k nog nuut nie meigemokt,
hiel den oevend wermen ambiance,
flickertoer of agazaboezoeboecoe.
Tedi, 'k em toch altaaid neig veel chance
on de plac' Bockstael (3X)

Clubembleem

kost ek moe altaaid hij aa blaive
ne student en da vie giel ma leive,
'k zal 't maa nog ieuweg rappeleire
zonder zeurge, nen duup en den noe St-Vé
on de VUB (3x)

DE LAKENSE HAARD

In LACA Tijdingen, jaargang 12, nummer 2 - december 2000, publiceerden we een artikel gewijd aan de arbeiderswoningen en de sociale huisvesting in Laken. Het artikel beperkte zich evenwel tot een boedellijst van de sociale bouwprojecten die in Laken gerealiseerd werden, vanaf de oprichting van de Nationale Maatschappij voor Goedkope Woningen in 1919 en de daarbij aangesloten "Lakense Haard", gesticht in 1920.

Bij het samenstellen van voornoemde inventaris viel het ons op hoeveel taken er volbracht werden door de Lakense Haard in de loop van haar tachtigjarige bestaan.

Teneinde de draagwijdte en de belangrijkheid van deze taken nog beter te kunnen inschatten is het nuttig even te herinneren aan de erbarmelijke materiële omstandigheden waarin de arbeidersgezinnen voor de Eerste Wereldoorlog verkeerden. Bovendien mag niet uit het oog verloren worden dat gelijkaardige toestanden nog volop heersten in het begin van de dertiger jaren.

Tijdens deze periode kende ons land een ernstige economische crisis. Talrijke families leefden toen nog "opeengestapeld" met meerdere personen in een enkele ruimte. De problemen die voortvloeiden uit deze mensonwaardige levensvoorwaarden spreken tot de verbeelding !

Wij vermelden overigens nog het bestaan van krotwoningen in de wijken rondom het Noordstation en langs de Antwerpsesteenweg. Sommigen schijnen hieraan, ondanks alles, een nostalgische herinnering over te houden !

In 1995, het jaar waarin de Lakense Haard haar vijfenzeventigste verjaardag herdacht, omvatte het patrimonium van de maatschappij meer dan 2900 woningen. In de loop van die vijfenzeventig jaren evolueerde het woningenbestand als volgt :

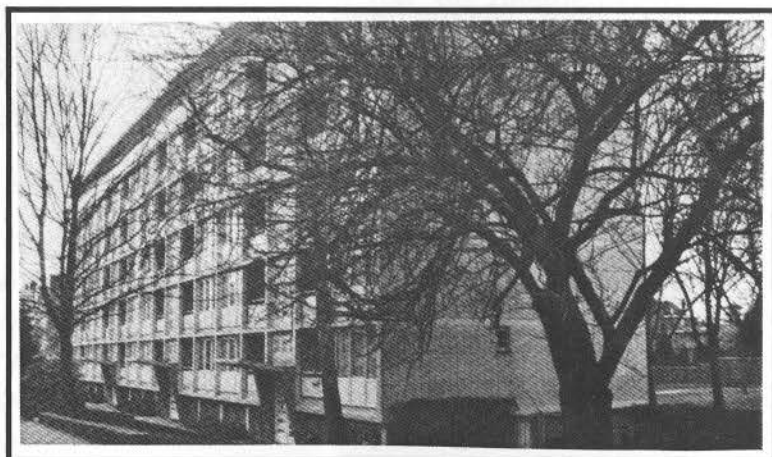
1921	199	1962	9910	1975	2615
1923	508	1963	1306	1978	2736
1938	598	1968	1710	1991	2779
1953	627	1972	2069	1993	2911
1954	843	1974	2430		

Tijdens deze periode onderging het sociale woningtype een ingrijpende evolutie.

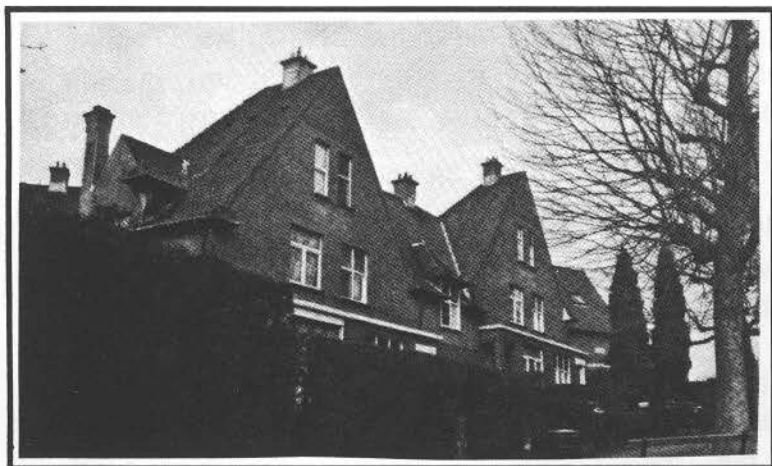
Gedurende het tijdvak begrepen tussen 1920 (stichtingsjaar van de maatschappij) en het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in 1940 bestonden de sociale woningen slechts uit een beperkt aantal plaatsen.

De Wandstraat

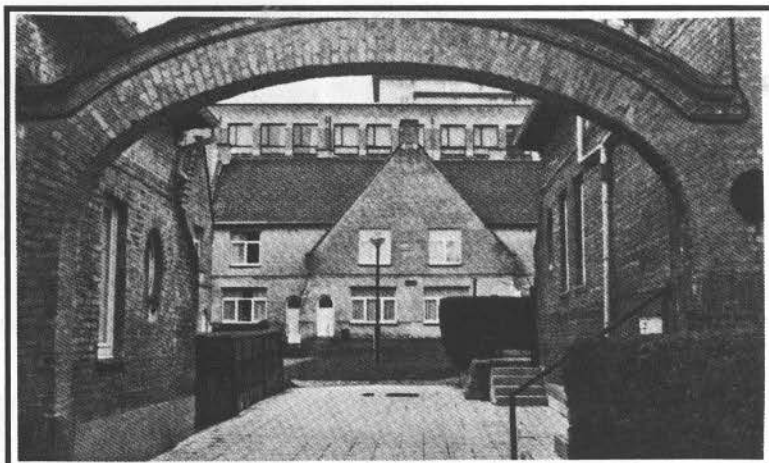

Wannekouterlaan

Wannekouterlaan

Gustave Demanetstraat

Meestal beschikten de bewoners over geen andere sanitaire voorzieningen dan individuele toiletten.

Na de oorlog, in 1945, werden voor het eerst badkamers en ingerichte keukens geïnstalleerd in de sociale woningen.

Na de Wereldtentoonstelling in 1958 gaf de hoge vlucht van de industrie het startschot tot het bouwen van woontorens.

In de stedelijke zones omvatten de flatgebouwen met meer dan tien verdiepingen onder meer : een centrale verwarmingsinstallatie, warmwater voorziening, een lift en een conciërgewoning. Logischerwijze oefende de toevoeging van deze faciliteiten een zwaardere druk uit op de geldelijke bijdragen van de sociale huurders.

Vanaf het begin van de tachtiger jaren werd de klemtoon gelegd op de vernieuwing van het oude patrimonium. Met het oog hierop werden de woningen die na WO II gebouwd werden aangepast aan het moderne comfort. Het einde van de tachtiger jaren werd gekenmerkt door het op stapel zetten van nieuwe bouwwerken.

Het lijkt ons de moeite waard even de aandacht te vestigen op enkele beheersproblemen waarmee de maatschappijen voor de oprichting van arbeidershuizen en goedkope woningen geconfronteerd worden. Als gevolg van de regionalisering van het land dragen deze maatschappijen sedert 1990 de naam: "Openbare Vastgoedmaatschappijen" (OVM).

Deze problemen zijn veelvuldig en complex. De oplossingen moeten tegemoetkomen aan twee criteria die vaak zeer moeilijk met elkaar te verzoenen zijn :

1. - Op sociaal vlak streven zij ernaar gepaste woningen ter beschikking te stellen van minderbegunstigden en laagbetaalde personen of families.
2. - Op economisch vlak sturen zij aan op een financieel evenwicht tussen de inkomsten en de uitgaven teneinde op langere termijn de leefbaarheid van de projecten te waarborgen.

De OVM's beschikken echter niet over een eigen kapitaal. Om hun projecten uit te voeren zijn ze verplicht geld op te nemen bij kredietinstellingen. Het bankwezen bestaat nu eenmaal niet uit liefdadigheidskantoren en is verplicht elke investering te laten renderen door het heffen van renten op de uitgeleende bedragen.

Afgezien van het feit dat de OVM's bevoorrechte tarieven kunnen genieten, blijft de rentelast een reële verliespost. Bovendien moet elke lening binnen een bepaalde termijn afgelost worden. Daarbij komen dan natuurlijk ook nog de onderhoudskosten. Tenslotte kunnen de OVM's niet behoorlijk functioneren zonder bezoldigd personeel.

Antwerpsesteenweg

Emile Delvastraat
(nabij Prins Leopoldsquare)

Emile Delvastraat
(restauratiewerken aan
beschermde gevelpartij)

Idem (slopingswerken binnenzijde)

Om de interesten op de geleende gelden te kunnen betalen, de annuïteiten op de voorgeschreven vervaldaten te kunnen aflossen, de onderhoudskosten, de salarissen alsook de wettelijke sociale bijdragen voor het personeel te kunnen vereffenen, moeten daar overeenstemmende inkomsten tegenover staan. Nu is het zo dat de OVM's slechts over een enkele bron van inkomsten beschikken, namelijk de huurgelden.

De hoogte van de huurprijzen zal dus in hoofdzaak evenredig zijn met de omvang van de geleende bedragen, de rentelast, de duur van de lening en de onderhouds- en personeelskosten. Zo bekeken lijkt het probleem vrij simpel. Wij hebben hier echter te maken met een niet te omzeilen principe.

De toepassing van het evenwichtsprincipe tussen inkomsten en uitgaven leidt namelijk tot paradoxale toestanden. Zo vernamen we langs de pers om dat bepaalde maatschappijen voor goedkope woningen niet meer in staat zijn het evenwicht tussen inkomsten en uitgaven te beheersen, veroorzaakt door algemene constante prijsstijgingen, voornamelijk in de bouwsector en er ook niet meer in slagen hun gebouwen te onderhouden. Hieruit vloeit voort dat de woningen vervallen en verkrotten.

Vasthoudend aan vorengenoemde formule ligt het voor de hand dat de vastgestelde huurprijzen vaak de financiële mogelijkheden van minderbegunstigden en personen of families met een laag inkomen overstijgen. Niettemin werden de projecten op de eerste plaats voor hen opgezet !

Hoe dan ook worden huurders aangetrokken. Zij behoren evenwel tot een beter gesitueerde klasse (geschoolde arbeiders, ambtenaren enz.) die gemakkelijker hogere huurprijzen en bijkomende individuele lasten kan betalen.

Het zal dus altijd wel een uitdaging blijven om de bouwkosten zo laag mogelijk te houden. Ten einde evenwel een aanvaardbaar compromis en een zekere kwaliteit te waarborgen zal men moeten opteren voor bouwtechnieken met aanwending van industriële prefabelementen.

Wegens plaatsgebrek is het helaas ondenkbaar in een stedelijke zone voor elke familie een eengezinswoning met tuintje ter beschikking te stellen. In de dichtbevolkte buurten liggen de grondprijzen aan de hoge kant. De meeste minderbegunstigde personen en families zoeken precies onderdak in deze wijken. Het is dus noodzakelijk aldaar gebouwen op te richten waarin een zo groot mogelijk aantal gezinnen kan gehuisvest worden. Bovendien moeten deze gezinnen in menswaardige omstandigheden kunnen leven en de huurprijs moet overeenkomen met de financiële draagkracht van deze bevolkingscategorie.

Ook dient men rekening te houden met volgende realiteit. Vele personen en families die geboren werden of geruime tijd gewoond hebben in vervallen buurten zullen niet vlug bereid zijn om te verhuizen, zelfs niet naar plaatsen waar wooncomfort en -kwaliteit merklijk beter zijn.

Tenslotte dient men vooral rekening te houden met een derde factor, namelijk de politieke realiteit. Inderdaad, de projecten van de OVM's vloeien meestal voort uit het initiatief en het samenwerkingsverband tussen de openbare- en de privé sector. Het is overduidelijk dat tijdens de voorafgaande onderhandelingen voor elk project, de gevoeligheden van de betrokken partijen een voorname rol zullen spelen.

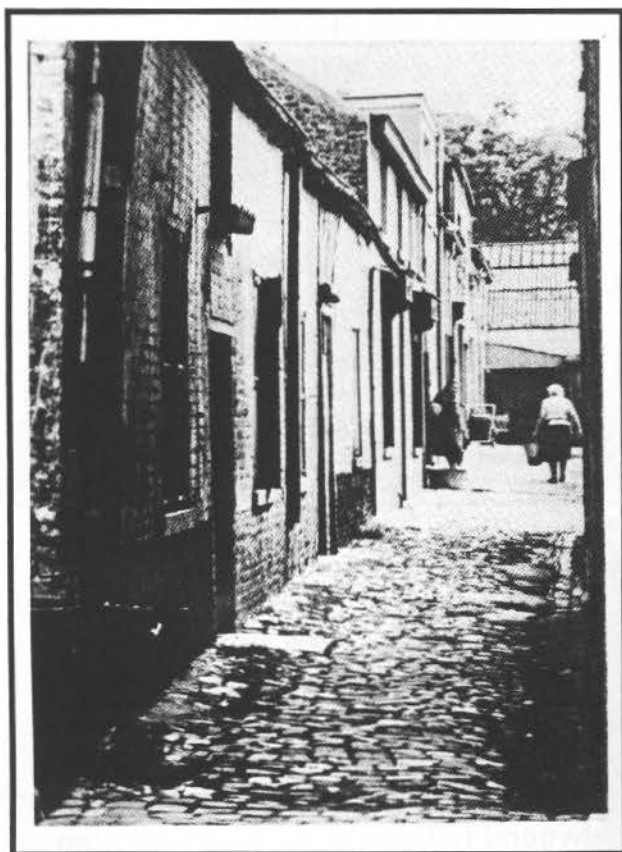
Het komt er dus op aan sluitende voorwaarden te bedingen bij de overeenkomsten tussen enerzijds de onderhandelaars, die werken vanuit hun sociale bewogenheid en anderzijds degenen die zich bewust zijn van de harde wetten van de economische werkelijkheid.

Het voorafgaande onderlijnt eens te meer de verdienstelijke rol van de mensen die in diverse functies en op uiteenlopende verantwoordelijkheidsniveau's zich tot het uiterste inspannen voor de bloei en de ontwikkeling van de Openbare Vastgoedmaatschappijen. De onderhandelaars namens de OVM's vinden het vanzelfsprekend zich te laten leiden door hun sociale principes.

Bron: Brochure uitgegeven door de Lakense Haard ter gelegenheid van het vijfenzeventigjarig jubileum (1920-1995).

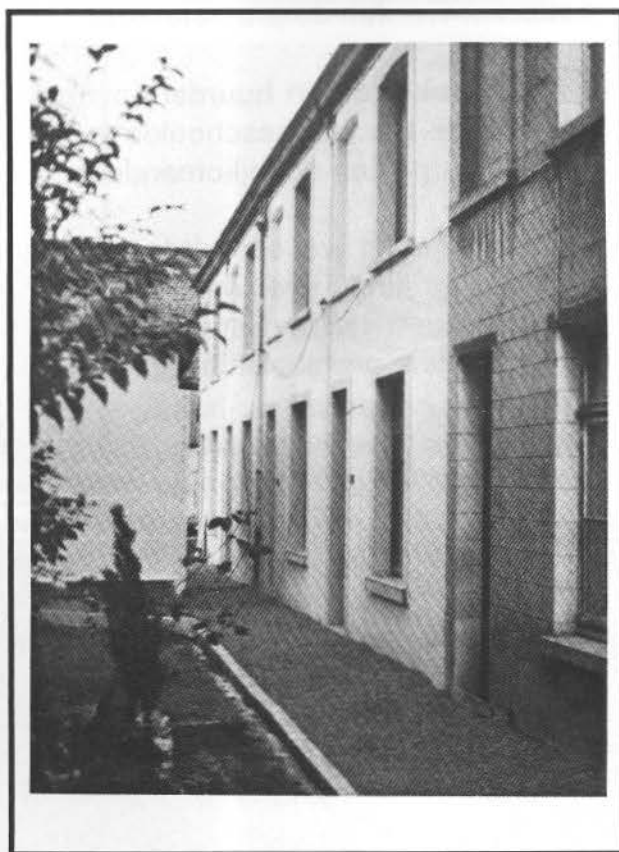
Foto's : W. Van Bamis

G. Vanden Bussche
Vertaling : L. Candau

Kleine Medoriestraat
Verzameling D. Van Kriekinghe

terugblik toestand +/- 1910

Oud steegje uitgevend op de
Kloosterstraat (heden bewoond)

EEN KLEINE ATTENTIE VOOR EEN GROTE DAME

Meerdere jaren al wordt de correctie van LACA Tijdingen uitgevoerd door Mevrouw Buschmann-Antoni. In de loop van 2000 verhuisde zij naar Nederland, haar land van herkomst.

Niets veranderde echter aan de bestaande toestand. LACA mag nog steeds op haar onbaatzuchtige en bovendien op haar erg deskundige correctiewerk rekenen. Zelf formuleert ze het als volgt :

"Het werk voor LACA is voor mij een uitdaging, een bezinning op mijn eigen taalgebruik, maar bovenal naar ik nu merk, een verbinding met Brussel. Ik ben zo nog niet helemaal weg uit België, waar ik (met mijn man) de beste jaren van mijn leven gesleten heb".

LACA is haar dan ook zeer dankbaar voor deze sympathieke assistentie en drukt de stellige hoop uit op een nog lange en vruchtbare samenwerking !

* * * * *

DANK AAN MILDE SCHENKERS

Eens te meer hebben heel wat trouwe lezers hun lidgeld opnieuw overgemaakt. Wij danken hen hiervoor van harte. Onze penningmeester, de heer E. Christiaens wenst eveneens zijn erkentelijkheid aan dit dankwoordje toe te voegen omdat tijdige betalingen immers zijn werk vergemakkelijken.

Eveneens uit dankbaarheid vermelden wij ook de namen van al diegenen die een bijkomend bedrag toevoegden aan hun jaarlijks lidgeld.

Bevin Peter, Brisart Gaston, Degraeve Jean, De Laet M., Dewilde Stephanus. Dillen Joris, Dillen Martine, Dillen Maggy, Dolle Lucien (Paters Oblaten), Draps Joanna, Hennessy Nic, Missant Lionel, Platton Roger, Stevens Wilfried, Van Bamis Willy, Van de Mert Eddy, Van de Mert Désiré, Van Den Broeck E., Van der Elst Wim, Vander Kelen Jozef, Van Nieuwenhuysen Pierre, Vanden Bussche Georges, Van Hoof Patrick, Vannetelbosch Dirk, Vekemans Alexandre, Verheyleweghen Marcel, Verstraeten William, Willems Hugo, Winderickx Désiré, Winderickx Gilles. Deze steunbijdragen vertegenwoordigen een totaal bedrag van 17.700 F.

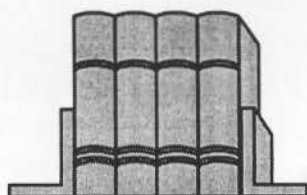
* * * * *

Erratum in vorig nummer pagina 13 : lezen : "Foto van het huis in Rochefort"
i.p.v. Laroche

De redactie

INHOUD

	pag.
1. - Ten Geleide	1 - 5
1. Brand in het Kasteel van Laken	
2. Een Lakense muziekmaatschappij - " <i>L'Echo des Fanfares</i> "	
3. Herkent u ze nog ? Leerlingen van het Instituut Maris Stella Zestig jaar geleden !	
4. Een van onze ijverigste kernleden heeft ons verlaten (L. Candau)	
2. - Oude foto's spreken over de oorlogstijd van de Rijksnormaalschool (H. Verstraete)	6 - 12
3. - In memoriam : Hilde Verstraete, echtgenote P. Vermout (L. Candau)	13 - 15
4. - Laken oud en nieuw : De Laken Brug - De Sint-Annakapel - Het Spoorwegstation (D. Van Kriekinghe)	16 - 20
5. - "Bockstaelse Maegden", een Lakense studentenkring jubileert (J. Vermout)	21 - 23
6. - De Lakense Haard (G. Vanden Bussche)	23 - 28

Met de gewaardeerde steun van de
Vlaamse Gemeenschapscommissie
en de Stad Brussel

